

Izbrisani

Človekove pravice kljub novemu zakonu še vedno kršene

LJUBLJANA – Kljub sprejeti noveli zakona o izbrisanih se problemi v zvezi z izbrisom več kot 20.000 oseb iz registra prebivalstva Republike Slovenije nadaljujejo. Leta 2010 sprejeti zakon je omogočil pridobitev pravnega statusa vsem, ki lahko dokažejo dejansko prisotnost in bivanje v Sloveniji, še vedno pa ostaja odprto vprašanje odškodnin. Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu državi očita neustrezno zakonodajo za popravilo nastalih krivic, slovenska stran pa ugovarja, da so zahteve po odškodninah neupravičene. Na krivice v zvezi s ponovnim pridobivanjem državljanstva opozarjajo tudi posamezni pravni strokovnjaki in nevladne organizacije, ki državi očitajo anemičnost pri dokončni rešitvi problema.

Izbris

Leta 1992 se je na upravnih enotah po vsej Sloveniji začel dogajati izbris določenih prebivalcev. Sprva naj bi se to zgodilo le tistim, ki so za demokratizacijo Slovenije predstavljali neposredno grožnjo, torej oficirjem Jugoslovanske ljudske armade in ljudem na vidnejših položajih, ki so bili skeptični do osamosvojitve. Po besedah pravnice, dr. Neže Kogovšek, so t. i. črne liste nastajale s pomočjo takratne varnostno-obveščevalne službe. Ohlapna formulacija Zakona o državljanstvu, sprejetega leta 1991 v Državnem zboru, je po njenih besedah služila prav legitimaciji črnih list z imeni za izbris. „Problem pa je še globlji“, nadaljuje dr. Kogovškova. „Šlo naj bi za totalitarno nacionalistično dejanje, saj so ukazi o izbrisu oseb prihajali s samega političnega vrha, uradniki pa so le rutinizirano opravljali svoje delo“. Kogovškova dodaja, da glede na število izbrisanih definitivno ni šlo le za strah pred vojno, ampak za nacionalistično ideologijo, ki je želela odstraniti določeno skupino ljudi. „To pa se je dogajalo že Judom med drugo svetovno vojno in ljudem v baltskih državah ob razpadu Sovjetske zveze, Slovenske oblasti pa so svoj model izbrisa zelo uspešno „izvozile“ v Makedonijo“, zaključuje.

Zakon

Vse do poletja leta 2010, ko je bila v Državnem zboru sprejeta novela zakona o izbrisanih, se na

tem področju ni zgodilo nič. Vse vlade do sedaj so se zaradi strahu pred izgubo volivcev tega vprašanja izogibale. Na Ministrstvu za notranje zadeve so na tiskovni konferenci pojasnili, da je bilo stališče nedavne ministrice Katarine Kresal glede tega vprašanja jasno. Odločbo Ustavnega sodišča glede izbrisanih je treba spoštovati in tako dokončno urediti status izbrisanih. Nova zakonodaja, ki so jo na ministrstvu s trdom pripravljali, pa je že takoj po objavi doživela plaz kritik in nasprotovanj. Ministrica se je morala soočiti s sicer neuspelo interpelacijo, zakon pa bi skoraj pristal na referendumu, če ne bi zopet interveniralo Ustavno sodišče, ki je referendum o izbrisanih prepovedalo. Kljub sprejetju zakona pa kritike ostajajo. Blaž Kovač, predstavnik Amnesty International Slovenije pravi, da zakon nikakor ni popoln, saj ne vključuje vseh kategorij izbrisanih, ob enem pa jim nalaga težke in drage upravne postopke za dokazovanje svoje prisotnosti in bivanja v Sloveniji. Kovač še dodaja, da bi država morala vsem tistim pritožnikom, ki trenutno iščejo pravico na Evropskem sodišču, izdati dovoljenje že na podlagi same sodbe tega sodišča, ki je razsodilo, da gre v tem primeru za nedvomno kršitev človekovih pravic.

Odškodnine

Novi Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (ZUSDD-B) ne vzpostavlja pravnega temelja za odškodninske zahteve izbrisanih, saj je namenjen le ureditvi njihovega statusa, so zapisali na spletni strani Ministrstva za notranje zadeve. Ravno odškodnine pa so eden glavnih deliktov celotnega vprašanja izbrisanih. Nasprotniki novega zakona so zahteve po odškodninah vedno predstavljali kot nevarno grožnjo za državno blagajno. Evropsko sodišče o vprašanju odškodnin sicer še ni odločalo, slovenska stran pa pravi, da nobena do sedaj izdana odločba ni povezana z vprašanjem odškodnin in dodaja, da so zahteve neupravičene. Vršilec dolžnosti ministra za notranje zadeve, Aleš Zalar, poudarja, da se morajo morebitni odškodninski zahtevki reševati individualno, torej v civilnem postopku pred pristojnim sodiščem. Trenutno pred slovenskimi sodišči poteka 34 pravnih postopkov.

Življenje izbrisanih

Ljudi v Civilni iniciativi izbrisanih in pregnanih družih skupna usoda, predvsem pa dejstvo, da je (bilo) njihovo življenje vse prej kot enostavno. Iz te nevladne organizacije prihaja tudi Nemo Nemić, ki je na lastni koži občutil, kako je biti izbrisan. S starši, ki so se v Slovenijo sicer preselili iz Bosne in Hercegovine, je prebival v Celju, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo. Leta 1992 so se odpravili na družinski izlet k babici v Bosno, ko pa so se hoteli vrniti nazaj domov, so jih na meji zavrnil in povedali, da nimajo vstopa v Slovenijo. Ker jim ni preostalo nič drugega, so se brez papirjev odpravili na vikend, ki so ga k sreči imeli v Bosanskem Novem. Tam so prebivali dobesedno brez vsega, najbolj hudo pa jim je bilo zato, ker niso vedeli, za kaj se jim vse to sploh

dogaja, dodaja Nemić in poudarja, da jih nihče ni niti opozoril, da bodo jih bodo izbrisali. Težave, ki jih prinaša novi zakon so prevelika zapletenost postopka, drage upravne takse (okoli 70 evrov) in predvsem dejstvo, da izbrisani ne vejo, na koga in kam točno se morajo obrniti. Brezplačnik Svet: velika vas je ravno danes poročal o samomoru prav tako izbrisane Ljutice Bogdana z Vrhnike. Ne gre z gotovostjo trditi, da je Bogdan storil samomor zaradi tega, ker ni dobil odločbe ministrstva, je pa dejstvo, da je to večkrat omenjal svojim prijateljem. Razsežnost problema s tem postane še veliko večja. „Kako naj brez vsega dokažem, da sem nekoč nekaj imel,“ dodaja eden izmed članov Civilne iniciative. Po njihovih besedah bodo najeli odvetnike, ki jih bodo (verjetno brezplačno) zastopali in jim poskušali pomagati.

Evropska sramota?

Ne gre zgolj za reševanje težav izbrisanih in tudi ne gre zgolj za uresničitev odločb Ustavnega sodišča. Vprašanje izbrisanih dobiva mednarodno razsežnost. Gre torej tudi za ugled slovenske države. Izbris je v nasprotju z mednarodnimi obveznostmi Republike Slovenije na področju človekovih pravic, kar so ugotovili Odbor Združenih narodov za človekove pravice, Odbor Združenih narodov za ekonomske in socialne pravice, Odbor Združenih narodov proti rasni diskriminaciji, Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti ter komisar Sveta Evrope za človekove pravice, obsodile pa so ga tudi nevladne organizacije za varstvo človekovih pravic. Dodajmo še, da je Slovenija v začetku leta 2010 prvič nastopila kot zaslišana članica pred novoustanovljenim Svetom za človekove pravice Združenih narodov v Ženevi, pri čemer je morala podrobno predstaviti problematiko izbrisanih in zagotoviti, da jo bo čim prej rešila.

Gregor Palovšnik